הלכה · משנה תורה · ספר נזיקין

משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת נפש

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת נפש

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-תורה-הלכות-רוצח-ושמירת-נפש/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 6
פרק ג 7
פרק ד 9
פרק ה 11
פרק ו 13
פרק ז 15
פרק ח 16
פרק ט 17
פרק י 19
פרק יא 20
פרק יב 22
פרק יג 24

פרק א

א כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ בֶּן אָדָם עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ יג) (דברים ה יז) "לֹא תִרְצָח". וְאִם רָצַח בְּזָדוֹן בִּפְנֵי עֵדִים מִיתָתוֹ בְּסַיִף שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כ) "נָקֹם יִנָּקֵם". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִיתַת סַיִף. בֵּין שֶׁהָרַג אֶת חֲבֵרוֹ בְּבַרְזֶל בֵּין שֶׁשִּׁרְפוֹ בָּאֵשׁ מִיתָתוֹ בְּסַיִף:

ב מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם [לַהֲרֹג אֶת הָרוֹצֵחַ] שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יט) "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ". וְכָל הָרְאוּי לִירֹשָׁה הוּא גּוֹאֵל הַדָּם. לֹא רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ אוֹ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל דָּם בֵּית דִּין מְמִיתִין אֶת הָרוֹצֵחַ בְּסַיִף:

ג הָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ. אִם הָיָה בֶּן לַנֶּהֱרָג הֲרֵי זֶה הוֹרֵג אֲבִי אָבִיו מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹאֵל. וְאִם אֵין לוֹ בֵּן אֵין אֶחָד מִן הָאַחִין נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם לְהָמִית אֶת אָבִיו אֶלָּא בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה בִּגְאֻלַּת הַדָּם:

ד וּמַזְהָרִין בֵּית דִּין שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר מִן הָרוֹצֵחַ. וַאֲפִלּוּ נָתַן כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם וַאֲפִלּוּ רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם לְפָטְרוֹ. שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנֶּהֱרָג קְנְיַן גּוֹאֵל הַדָּם אֶלָּא קְנְיַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה לא) "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ". וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהַקְּפִידָה תּוֹרָה עָלָיו כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה לג) "וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ" וְגוֹ'. (במדבר לה לג) "כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ" וְגוֹ':

ה רוֹצֵחַ שֶׁהָרַג בְּזָדוֹן אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ הָעֵדִים וְלֹא הָרוֹאִים אוֹתוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין וִידִינוּהוּ לְמִיתָה. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יב) "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט". וְהוּא הַדִּין לְכָל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין שֶׁעָבְרוּ וְעָשׂוּ שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּגָּמֵר דִּינָם בְּבֵית דִּין:

ו בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁעָבַר וְעָשָׂה הֶעָוֹן שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹדֵף קָטָן הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיָּד הָרוֹדֵף וַאֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף:

ז כֵּיצַד. אִם הִזְהִירוּהוּ וַהֲרֵי הוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַתְרָאָה כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן הוּא רוֹדֵף הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג. וְאִם יְכוֹלִים לְהַצִּילוֹ בְּאֵיבָר מֵאֵיבְרֵי הָרוֹדֵף כְּגוֹן שֶׁיַּכּוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ אוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּסַיִף וְיִקְטְעוּ אֶת יָדוֹ אוֹ יִשְׁבְּרוּ אֶת רַגְלוֹ אוֹ יְסַמּוּ אֶת עֵינוֹ עוֹשִׂין. וְאִם [אֵינָן] יְכוֹלִין לְכַוֵּן וּלְהַצִּילוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הָרְגוּהוּ לָרוֹדֵף הֲרֵי אֵלּוּ הוֹרְגִין אוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָרַג שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה יב) "וְקִצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ":

ח אֶחָד בְּמַבּוּשִׁיו וְאֶחָד כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. אֶחָד הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה. עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁכָּל הַחוֹשֵׁב לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה הַמְּמִיתָה אוֹתוֹ מַצִּילִין אֶת הַנִּרְדָּף בְּכָפּוֹ שֶׁל רוֹדֵף. וְאִם אֵינָן יְכוֹלִין מַצִּילִין אוֹתוֹ אַף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה יב) "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ":

ט אַף זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁלֹּא לָחוּס עַל נֶפֶשׁ הָרוֹדֵף. לְפִיכָךְ הוֹרוּ חֲכָמִים שֶׁהָעֻבָּרָה שֶׁהִיא מַקְשָׁה לֵילֵד מֻתָּר לַחְתֹּךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ בֵּין בְּסַם בֵּין בְּיָד מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּרוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהָרְגָהּ. וְאִם מִשֶּׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ אֵין נוֹגְעִין בּוֹ שֶׁאֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ וְזֶהוּ טִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם:

י אֶחָד הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ רוֹדֵף אַחַר נַעֲרָה מְאֹרָסָה לְאָנְסָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב כו) "כִּי כָאִישׁ יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה". וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים כב כז) "צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ". הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ וַאֲפִלּוּ בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף:

יא וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת חוּץ מִן הַבְּהֵמָה. אֲבָל הַזָּכוּר מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף כִּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה לְרָבְעָהּ. אוֹ שֶׁרָדַף לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. אַף עַל פִּי שֶׁהַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדָה זָרָה עִקְּרֵי הַדָּת אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה וְיִבְיאוּהוּ לְבֵית דִּין וְיִדְינוּהוּ וְיָמוּת:

יב רָדַף אַחַר עֶרְוָה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְהֶעֱרָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָּמַר בִּיאָתוֹ אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ עַד עָמְדוֹ בַּדִּין. רָדַף אַחַר עֶרְוָה וַאֲחֵרִים הָיוּ רוֹדְפִין אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ. וְאָמְרָה לָהֶם הֲנִיחוּהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַהַרְגֵנִי. אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ אֶלָּא מַבְהִילִין אוֹתוֹ וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּבָעֹל בְּאֵיבָרָיו. וְאִם אֵינָן יְכוֹלִים לְמָנְעוֹ בְּאֵיבָרָיו אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

יג כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֵיבָר מֵאֵיבָרָיו וְלֹא טָרַח בְּכָךְ אֶלָּא הִצִּיל בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף וַהֲרָגוֹ הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים וְחַיָּב מִיתָה אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ:

יד כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל עוֹבֵר עַל (ויקרא יט טז) "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ טוֹבֵעַ בַּיָּם. אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו. אוֹ חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו. וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ. אוֹ שֶׁיִּשְׂכֹּר אֲחֵרִים לְהַצִּילוֹ וְלֹא הִצִּיל. אוֹ שֶׁשָּׁמַע עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מוֹסְרִים מְחַשְּׁבִים עָלָיו רָעָה אוֹ טוֹמְנִין לוֹ פַּח וְלֹא גִּלָּה אָזְנָן חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעוֹ. אוֹ שֶׁיָּדַע בָּעַכּוּ"ם אוֹ בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵרוֹ וְיָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ לְהָסִיר מַה שֶּׁבִּלְבּוֹ וְלֹא פִּיְּסוֹ. וְכָל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. הָעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ:

טו הָרוֹאֶה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ אַחַר עֶרְוָה לְבָעֳלָהּ וְיָכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל. הֲרֵי זֶה בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהִיא (דברים כה יב) "וְקִצַּתָּה אֶת כַּפָּהּ". וְעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין עַל (דברים כה יב) "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" וְעַל (ויקרא יט טז) "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ":

טז אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל לָאוִין אֵלּוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה בָּהֶן חֲמוּרִים הֵם. שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ אִבֵּד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ:

פרק ב

א כָּל הַהוֹרֵג חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּסַיִף אוֹ בְּאֶבֶן הַמְמִיתָה. אוֹ שֶׁחֲנָקוֹ עַד שֶׁמֵּת. אוֹ שְׁרָפוֹ בְּאֵשׁ. הוֹאִיל וַהֲרָגוֹ מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּעַצְמוֹ הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג בְּבֵית דִּין:

ב אֲבָל הַשּׂוֹכֵר הוֹרֵג לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח עֲבָדָיו וַהֲרָגוּהוּ. אוֹ שֶׁכָּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי הָאֲרִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ וַהֲרָגַתְהוּ חַיָּה. וְכֵן הַהוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא. וַעֲוֹן הֲרִינָה בְּיָדוֹ וְחַיָּב מִיתָה לַשָּׁמַיִם. וְאֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין:

ג וּמִנַּיִן שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ" זֶה הַהוֹרֵג בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. (בראשית ט ה) "אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ" זֶה הוֹרֵג עַצְמוֹ. (בראשית ט ה) "מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ" זֶה הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ לִפְנֵי חַיָּה לְטָרְפוֹ. (בראשית ט ה) "מִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם" זֶה הַשּׂוֹכֵר אֲחֵרִים לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר בִּשְׁלָשְׁתָּן לְשׁוֹן דְּרִישָׁה הֲרֵי דִּינָם מָסוּר לַשָּׁמַיִם:

ד וְכָל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵינָן מְחֻיָּבִין מִיתַת בֵּית דִּין. אִם רָצָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהָרְגָם בְּדִין הַמַּלְכוּת וְתַקָּנַת הָעוֹלָם הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהָרְגָם בְּהוֹרָאַת שָׁעָה אִם הָיְתָה הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ:

ה הֲרֵי שֶׁלֹּא הֶרְגָם הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיְתָה הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ לְחַזֵּק הַדָּבָר הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין מִכָּל מָקוֹם לְהַכּוֹתָם מַכָּה רַבָּה הַקְּרוֹבָה לְמִיתָה לְאָסְרָם בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק שָׁנִים רַבּוֹת וּלְצַעֲרָן בְּכָל מִינֵי צַעַר כְּדֵי לְהַפְחִיד וּלְאַיֵּם עַל שְׁאָר הָרְשָׁעִים שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדָּבָר לָהֶם לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל וְיֹאמַר הֲרֵינִי מְסַבֵּב לַהֲרֹג אוֹיְבֵי כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי וְאֶפְטַר:

ו אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת הַגְּדוֹל אוֹ אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ. בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה. הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו אִם הָרַג בְּזָדוֹן. אוֹ גּוֹלֶה אִם הָרַג בִּשְׁגָגָה. וְהוּא שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו. אֲבָל אִם נוֹלַד לְפָחוֹת מִתִּשְׁעָה חֳדָשִׁים הֲרֵי הוּא כְּנֶפֶל עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם וְהַהוֹרְגוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו:

ז אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת הַבְּרִיא אוֹ אֶת הַחוֹלֶה הַנּוֹטֶה לָמוּת. וַאֲפִלּוּ הָרַג אֶת הַגּוֹסֵס נֶהֱרָג עָלָיו. וְאִם הָיָה גּוֹסֵס בִּידֵי אָדָם כְּגוֹן שֶׁהִכּוּהוּ עַד שֶׁנָּטָה לָמוּת וַהֲרֵי הוּא גּוֹסֵס. הַהוֹרְגוֹ אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ:

ח הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם. וְכָל אָדָם בְּחֶזְקַת שָׁלֵם וְהַהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה טְרֵפָה וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁמַּכָּה זוֹ אֵין לָהּ תְּעָלָה בָּאָדָם וּבָהּ יָמוּת אִם לֹא יְמִיתֶנּוּ דָּבָר אַחֵר:

ט אָדָם טָרְפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ נֶהֱרָג שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג ו) "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ". וְהוּא שֶׁיַּהֲרֹג בִּפְנֵי בֵּית דִּין. אֲבָל בִּפְנֵי עֵדִים פָּטוּר שֶׁמָּא יוּזְמוּ וְאִם הוּזַמּוּ אֵינָן נֶהֱרָגִין שֶׁהֲרֵי לֹא זָמְמוּ אֶלָּא לַהֲרֹג טְרֵפָה. וְכָל עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲזָמָה אֵינָהּ עֵדוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת:

י אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ הַהוֹרֵג עֶבֶד כְּנַעֲנִי הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְאִם הָרַג בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה:

יא בָּרְאשׁוֹנָה מִי שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו בְּבֵית דִּין שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא יד) "וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ". וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג עַל הָעַכּוּ"ם. וְאֶחָד הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אֲחֵרִים אוֹ הַהוֹרֵג עַבְדּוֹ הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו שֶׁהָעֶבֶד קִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת ה':

יב מַה בֵּין עַבְדּוֹ לְעֶבֶד אֲחֵרִים. שֶׁעַבְדּוֹ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ. לְפִיכָךְ אִם הִכָּהוּ הַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית וְנָטָה לְמוּת וְעָמַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת וְאַחַר כָּךְ מֵת לֹא הָיָה נֶהֱרָג עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מֻחְמֶּת הַמַּכָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כא) "לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא". וּמַהוּ (שמות כא כא) "יוֹם אוֹ יוֹמָיִם" יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם שֶׁהוּא מֵעֵת לְעֵת:

יג אֲבָל הַמַּכֶּה עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר כַּמָּה יָמִים מֻחְמֶּת הַמַּכָּה הוֹאִיל וְהִכָּהוּ כְּדֵי לְהָמִית הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו כִּשְׁאָר בְּנֵי חוֹרִין:

יד יֵרָאֶה לִי שֶׁהַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּסַכִּין וְסַיִף אוֹ בְּאֶבֶן וְאֶגְרוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וּמֵת אֵינוֹ בְּדִין (שמות כא כא) "יוֹם אוֹ יוֹמַיִם" אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר שָׁנָה נֶהֱרָג עָלָיו. לְכָךְ נֶאֱמַר (שמות כא כ) "בַּשֵּׁבֶט" שֶׁלֹּא נָתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֵׁבֶט וּמַקֵּל וּרְצוּעָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְלֹא בְּהַכָּאַת רְצִיחָה:

טו הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיְּשַׁמְּשֵׁנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְהִכָּהוּ אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וֶהֱמִיתוֹ. הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו וְאֵינוֹ בְּדִין (שמות כא כא) "יוֹם אוֹ יוֹמַיִם". הָרִאשׁוֹן לְפִי שֶׁאֵינוֹ (שמות כא כא) "כַּסְפּוֹ" הַמְיֻחָד לוֹ. וְהַשֵּׁנִי לְפִי שֶׁאֵינוֹ עֲדַיִן תַּחְתָּיו:

טז וְכֵן מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין אֵינוֹ בְּדִין (שמות כא כא) "יוֹם אוֹ יוֹמַיִם". שֶׁהֲרֵי אֵינָן לְאֶחָד מֵהֶן (שמות כא כא) "כַּסְפּוֹ" הַמְיֻחָד לוֹ. וּלְפִיכָךְ נֶהֱרָג עָלָיו כִּשְׁאָר הָעָם:

פרק ג

א הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּזָדוֹן בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וֶהֱמִיתוֹ. אוֹמְדִין דָּבָר שֶׁהִכָּהוּ בּוֹ וּמָקוֹם שֶׁהִכָּה עָלָיו. אִם רָאוּי אוֹתוֹ חֵפֶץ לְהָמִית בְּאֵיבָר זֶה אוֹ אֵינוֹ רָאוּי. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יז) "בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ" (במדבר לה יח) "אוֹ בִכְלִי עֵץ יָד אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ". עַד שֶׁיְּהֵיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל יֶרֶכוֹ:

ב הוֹאִיל וְנֶאֱמַר (במדבר לה יז) "אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ" מִכָּאן שֶׁאוֹמְדִין מָקוֹם הַמַּכָּה. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין הַחֵפֶץ שֶׁהִכָּה בּוֹ וּמְקוֹם הַמַּכָּה כָּךְ אוֹמְדִין כֹּחַ הַהַכָּאָה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יז) "בְּאֶבֶן יָד" מִכָּאן שֶׁמְּשַׁעֲרִין אֶת הַיָּד. אֵינוֹ דּוֹמֶה זוֹרֵק אֶבֶן בַּחֲבֵרוֹ בְּרַחוּק שְׁתֵּי אַמּוֹת לְזוֹרֵק בּוֹ בְּרַחוּק עֶשֶׂר שֶׁבְּרַחוּק עֶשֶׂר יִהְיֶה כֹּחָהּ יָתֵר. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה זוֹרֵק בְּרַחוּק עֶשֶׂר לְזוֹרֵק בְּרַחוּק מֵאָה שֶׁבְּרַחוּק הַמָּקוֹם בְּיוֹתֵר יִתְמַעֵט כֹּחַ הַהַכָּאָה:

ג וְכֵן מְשַׁעֲרִין הַמַּכָּה עַצְמָהּ וּמְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהוֹרֵג וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג. אִם הוּא גָּדוֹל אוֹ קָטָן אוֹ חָזָק אוֹ חַלָּשׁ אוֹ בָּרִיא אוֹ חוֹלֶה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יז) "אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ". מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה מְשַׁעֲרִין כָּל סְבוֹתֶיהָ:

ד כְּלִי בָּרְזֶל לֹא נָתְנָה בּוֹ תּוֹרָה שִׁעוּר. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה טז) "וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא". וַאֲפִלּוּ בְּמַחַט. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֹד כְּמוֹ מַחַט אוֹ שִׁפּוּד אוֹ סַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל אִם הִכָּהוּ בְּעֶשֶׁת שֶׁל בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ אוֹמְדִין אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְדִין הָעֵץ אוֹ הָאֶבֶן:

ה הַמַּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלֹא כְּלִי וֶהֱמִיתוֹ. כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ אוֹ נָגְפוֹ בְּרֹאשׁוֹ וֶהֱמִיתוֹ מְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַמַּכָּה וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג וּמְקוֹם הַמַּכָּה. אֵינוֹ דּוֹמֶה דּוֹחֵף חֲבֵרוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְבוֹעֵט בּוֹ בְּרַגְלוֹ בְּכָל כֹּחוֹ. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל מָתְנָיו. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה חַלָּשׁ הַמַּכֶּה אֶת הַבָּרִיא הֶחָזָק לְבָרִיא חָזָק הַמַּכֶּה חַלָּשׁ אוֹ חוֹלֶה:

ו וּמִנַּיִן שֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל אֵלּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כא) "אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה". אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיָדוֹ הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לִהְיוֹת הַהַכָּאָה בְּאֵיבָה מִכְּלָל שֶׁמְּשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהַכָּאָה:

ז וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁ הַגַּג וְנָפַל וּמֵת מְשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם שֶׁהִפִּילוֹ מֵעָלָיו וְכֹחַ הַנִּדְחָף. שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּפַל לְגָדוֹל שֶׁנָּפַל. וּמִנַּיִן שֶׁמְּשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כ) "וְאִם בְּשִׂנְאָה יֶהְדְּפֶנּוּ". וְיֵרָאֶה לִי שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאֵין בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּבוֹר לְעִנְיַן בְּהֵמָה:

ח אֶחָד הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ. אוֹ שֶׁהִכָּהוּ בְּגוּשׁ עָפָר אוֹ בְּגוּשׁ מֶלַח וְגַפְרִית אוֹ בְּסַל מָלֵא עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת וְאַפִּלּוּ בְּפֶלַח דְּבֵלָה. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יז) "אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ" כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לְהָמִית וְהַכֵּבֶד הוּא שֶׁמֵּמִית:

ט הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ אוֹמְדִין אוֹתוֹ אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין וְאִם לָאו חַיָּב. וְכֵן אִם כָּבַשׁ עָלָיו [בְּתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ] בְּתוֹךְ הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ כֹּחַ לַעֲלוֹת וּמֵת חַיָּב. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הוּא הַדּוֹחֵף בַּתְּחִלָּה. וְהוּא הַדִּין לְמַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי חֲבֵרוֹ וְחִטְמוֹ עַד שֶׁהִנִּיחוֹ מְפַרְפֵּר וְאֵינוֹ יָכוֹל לְחַיּוֹת. אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בַּצַּנָּה אוֹ בַּחַמָּה עַד שֶׁמֵּת. אוֹ שֶׁבְּנָה עָלָיו מָקוֹם עַד שֶׁמָּנַע מִמֶּנּוּ הָרוּחַ. אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לַמְּעָרָה

אוֹ לַבַּיִת וְעִשֵּׁן עָלָיו עַד שֶׁמֵּת. אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבַיִת שֶׁל שַׁיִשׁ וְהִדְלִיק עָלָיו נֵר עַד שֶׁהֵמִיתוּ הַהֶבֶל. בְּכָל אֵלּוּ נֶהֱרָג עֲלֵיהֶן שֶׁחֲנָקוֹ בְּיָדוֹ:

י אֲבָל הַסּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בָּרָעָב עַד שֶׁמֵּת. אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹף הַצִּנָּה אוֹ הַחַמָּה לָבוֹא לְשָׁם וּבָאָה וְהֵמִיתַתּוּ. אוֹ שֶׁכָּפָה עָלָיו גַּגִּית. אוֹ שֶׁפָּרַע עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה. אוֹ שֶׁהִשְׁיךְ עָלָיו אֶת הַנָּחָשׁ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם שִׂסָּה בּוֹ כֶּלֶב אוֹ נָחָשׁ. בְּכָל אֵלּוּ אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וַהֲרֵי הוּא רוֹצֵחַ. וְדוֹרֵשׁ דָּמִים דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָּם:

יא וְכֵן הַדּוֹחֵף חֲבֵרוֹ בְּבוֹר וְהָיָה שָׁם סֻלָּם שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת עָלָיו. אוֹ שֶׁזָּרַק בּוֹ חֵץ וְהָיָה תְּרִיס בְּיָדוֹ לְהָגֵן עָלָיו. וּבָא אַחֵר וְסִלֵּק אֶת הַסֻּלָּם וְהֵסִיר אֶת הַתְּרִיס. שְׁנֵיהֶן אֵין נֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין. אֲפִלּוּ הָיָה הַדּוֹחֵף עַצְמוֹ הוּא שֶׁחָזַר וְסִלֵּק הַסֻּלָּם פְּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין. וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ הַדָּם:

יב הַזּוֹרֵק צְרוֹר בַּכֹּתֶל וְחָזְרָה הָאֶבֶן לַאֲחוֹרֶיהָ וְהָרְגָה חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין שֶׁמִּכֹּחוֹ הִיא בָּאָה. וְכֵן אִלּוּ שֶׁמְּשַׁחֲקִין בְּכַדּוּר שֶׁהִתְּרוּ בָּהֶן וְהָרְגוּ. בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת פְּטוּרִין. חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת אֲפִלּוּ לְסוֹף מֵאָה אַמָּה חַיָּבִין. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

יג זָרַק אֶבֶן לְמַעְלָה וְהָלְכָה לַצְּדָדִין וְהָרְגָה חַיָּב. הַסּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִבְרֹחַ וְהֵצִיף עָלָיו מַיִם וּמֵת הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְהוּא שֶׁיָּמוּת מִכֹּחַ רִאשׁוֹן הַבָּא מִמַּעֲשָׂיו:

פרק ד

א הַמִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִן הַגָּלוּת. לְפִי שֶׁאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל וְהָרַג אֶחָד מֵהֶן פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין:

ב נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ עַל מָתְנָיו וְלֹא הָיָה בַּכְּלִי כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו וְהָלְכָה לְהֹ הָאֶבֶן עַל לִבּוֹ וְהָיָה בְּהֹ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ וּמֵת. אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לִבּוֹ וְהָיָה בְּהֹ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ וְהָלְכָה לְהֹ עַל מָתְנָיו וְלֹא הָיָה בְּהֹ כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו וּמֵת. פְּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין וְאֵינוֹ גּוֹלֶה שֶׁאֵין הַהוֹרֵג בְּכַוָּנָה גּוֹלֶה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מָתְנָיו וְהָיָה בְּהֹ כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו וְהָלְכָה לְהֹ עַל לִבּוֹ וּמֵת הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ג הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אוֹמְדִין אוֹתוֹ. אִם אָמְדוּהוּ לְחַיִּים נוֹתֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְנִפְטָר. וַאֲפִלּוּ חָלָה הַמַּכֶּה וְהִכְבִּיד וּמֵת מֵחֲמַת הַמַּכָּה הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם אָמְדוּהוּ לְמִיתָה אוֹסְרִין אֶת הַמַּכֶּה בְּבֵית הַסֹּהַר מִיָּד וּמַמְתִּינִים לָזֶה. אִם מֵת יֵהָרֵג הַמַּכֶּה

וְאִם הֵקֵל וְנִתְרַפֵּא רְפוּאָה שְׁלֵמָה וְהָלַךְ בַּשּׁוּק עַל רַגְלָיו כִּשְׁאָר הַבְּרִיאִים מְשַׁלֵּם הַמַּכֶּה חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְנִפְטָר:

ד זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה (שמות כא יט) "עַל מִשְׁעַנְתּוֹ" אֵינוֹ שֶׁיְּהַלֵּךְ וְהוּא נִשָּׁעָן עַל הַמַּטֶּה אוֹ עַל אַחֵר. שֶׁאֶפִילוּ הַנּוֹטֶה לָמוּת יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל הַמִּשְׁעֶנֶת. לֹא נֶאֱמַר מִשְׁעַנְתּוֹ אֶלָּא שֶׁיְּהֵיהֶ מְהַלֵּךְ עַל מִשְׁעֶנֶת בֶּרְיוֹ וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ כֹּחַ אַחֵר לְהִשָּׁעֵן עָלָיו:

ה אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וּמֵת הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג. וְאֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֹמֶד שֶׁנִּי כְּשֶׁהֵקֵל. שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר:

ו הִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקָּלוֹת וּמֵת בֵּין שֶׁהִכּוּהוּ בָּזֶה אַחַר זֶה בֵּין שֶׁהִכּוּהוּ כְּאַחַת כֻּלָּן פְּטוּרִין מִמִּיתַת בֵּית דִּין שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד יז) "כָּל נֶפֶשׁ אָדָם" עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד שֶׁהָרַג כָּל הַנֶּפֶשׁ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁנַיִם שֶׁדְּחָפוּהוּ אוֹ שֶׁכְּבָשׁוּהוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ שֶׁהָיוּ רַבִּים יוֹשְׁבִים וְיָצָא חֵץ מִבֵּינֵיהֶן וְהָרַג שֶׁכֻּלָּן פְּטוּרִין:

ז זָרְקוּ בּוֹ עֲשָׂרָה אֲבָנִים זֶה אַחַר זֶה וְכֻלָּן אַחַת מֵהֶן אֵין בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית וְזֶרֶק אֶחָד אֶבֶן בָּאַחֲרוֹנָה וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית וּמֵת הֲרֵי זֶה הָאַחֲרוֹן נֶהֱרָג עָלָיו. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְנִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים וְלֹא נוֹדַע מִי הוּא מֵהֶן כֻּלָּן פְּטוּרִין. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּרוֹצְחִים אֲחֵרִים שֶׁנִּגְמַר דִּינָן כֻּלָּן פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו. וְאוֹסְרִין אֶת כֻּלָּן:

ח הַהוֹרֵג נְפָשׁוֹת וְלֹא הָיוּ עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאַחַת אֶלָּא רָאָהוּ הָאֶחָד אַחַר הָאֶחָד אוֹ שֶׁהָרַג בְּפָנֵי שְׁנֵי עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה אוֹ שֶׁהֶכְחֲשׁוּ הָעֵדִים בִּבְדִיקוֹת וְלֹא הֶכְחֲשׁוּ בַּחֲקִירוֹת. כָּל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה וּמַאֲכִילִין אוֹתָן לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ עַד שֶׁיְּצֵרוּ מֵעֵיהֶן וְאַחַר כָּךְ מַאֲכִילִין אוֹתָן שְׂעוֹרִים עַד שֶׁתִּבָּקַע כְּרֵסָם מִכֹּבֶד הַחלִי:

ט וְאֵין עוֹשִׂין דָּבָר זֶה לִשְׁאָר מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב מִיתָה מְמִיתִין אוֹתוֹ וְאִם אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת חֲמוּרִין מִשְׁפִּיכוּת דָּמִים אֵין בָּהֶן הַשְׁחָתַת יְשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם כִּשְׁפִּיכוּת דָּמִים. אֲפִלּוּ עֲבוֹדָה זָרָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֲרָיוֹת אוֹ חִלּוּל שַׁבָּת אֵינָן כִּשְׁפִּיכוּת דָּמִים. שֶׁאֵלּוּ עֲוֹנוֹת הֵן מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם אֲבָל שְׁפִיכוּת דָּמִים מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן זֶה הֲרֵי הוּא רָשָׁע גָּמוּר וְאֵין כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִין כְּנֶגֶד עָוֹן זֶה וְלֹא יַצִּילוּהוּ מִן הַדִּין שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח יז) "אָדָם עָשֵׁק בְּדַם נָפֶשׁ" וְגוֹ'. צֵא וּלְמַד מֵאַחְאָב עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ (מלכים א כא כה) "רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב". וּכְשֶׁנִּסְקְרוּ עֲוֹנוֹתָיו וּזְכֻיּוֹתָיו לִפְנֵי אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לֹא נִמְצָא עָוֹן שֶׁחִיְּבוֹ כְּלָיָה וְלֹא הָיָה שָׁם דָּבָר אַחֵר שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגְדּוֹ אֶלָּא דְּמֵי נְבוֹת שֶׁנֶּאֱמַר

(מלכים א כב כא) "וַתֵּצֵא הָרוּחַ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי ה'" זֶה רוּחַ נְבוֹת וְנֶאֱמַר לוֹ (מלכים א כב כב) "תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל". וַהֲרֵי הוּא הָרָשָׁע לֹא הָרַג בְּיָדוֹ אֶלָּא סִבֵּב. קַל וָחֹמֶר לַהוֹרֵג בְּיָדוֹ:

י הָאֶפִּיקוֹרְסִים וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לְהַכְעִיס אֲפִלּוּ אָכַל נְבֵלָה אוֹ לָבַשׁ שַׁעַטְנֵז לְהַכְעִיס הֲרֵי זֶה אֶפִּיקוֹרוֹס וְשֶׁכּוֹפְרִין בַּתּוֹרָה וּבַנְּבוּאָה הָיָה מִצְוָה לְהָרְגָן. אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לְהָרְגָן בְּסַיִף בְּפַרְהֶסְיָא הוֹרֵג. וְאִם לָאו הָיָה בָּא עֲלֵיהֶן בַּעֲלִילוֹת עַד שֶׁיְּסַבֵּב הֲרִיגָתָן. כֵּיצַד. רָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לִבְאֵר וְהַסֻּלָּם בַּבְּאֵר. הָיָה מְסַלְּקוֹ וְאוֹמֵר הֲרֵינִי טָרוּד לְהוֹרִיד בְּנֵי מִן הַגֹּב וְאַחֲזִירֶנּוּ לְךָ וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ:

יא אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁאֵין בֵּינֵינוּ וּבֵינָם מִלְחָמָה וְרוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה מִיִּשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מְסַכְּנִין לָהֶן הַמִּיתָה וְאָסוּר לְהַצִּילָן אִם נָטוּ לָמוּת. כְּגוֹן שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לַיָּם אֵינוֹ מַעֲלֵהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט טז) "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". וְאֵין זֶה רֵעֶךָ:

יב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּיִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרָה וְהָעוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ וְשׁוֹנֶה בּוֹ תָּמִיד כְּגוֹן רוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּגֵזֶל וְהֵם הוֹלְכִים בְּאוּלְתָּן. אֲבָל יִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תָּמִיד אֶלָּא עוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לַהֲנָאַת עַצְמוֹ כְּגוֹן אוֹכֵל נְבֵלוֹת לְתַאֲבוֹן מִצְוָה לְהַצִּילוֹ וְאָסוּר לַעֲמֹד עַל דָּמוֹ:

פרק ה

א כָּל הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה מִמְּדִינָה שֶׁהָרַג בָּהּ לְעֲרֵי מִקְלָט וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַגְלוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כה) "וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל". וְהֶזְהִירוּ בֵּית דִּין שֶׁלֹּא יִקְחוּ כֹּפֶר מִן הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה כְּדֵי לֵישֵׁב בְּעִירוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה לב) "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ":

ב אֵין הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה אֶלָּא אִם כֵּן מֵת הַנִּהֲרָג מִיָּד. אֲבָל אִם חָבַל בּוֹ בִּשְׁגָגָה אַף עַל פִּי שֶׁאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וְחָלָה וּמֵת אֵינוֹ גּוֹלֶה שֶׁמָּא הוּא קֵרֵב אֶת מִיתַת עַצְמוֹ אוֹ הָרוּחַ נִכְנְסָה בַּחֲבוּרָה וַהֲרָגָתְהוּ. אֲפִלּוּ שְׁחָט בּוֹ כָּל שֶׁהוּא הַסִּימָנִים וְעָמַד מִעַט אֵינוֹ גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. לְפִיכָךְ אִם לֹא פִּרְכֵּס כְּלָל אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ כְּגוֹן בַּיִת סָתוּם שֶׁל שַׁיִשׁ הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ג יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֶת הָעֶבֶד (אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב) גּוֹלֶה. וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ אֶת הָעֶבֶד בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה טו) "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם":

ד גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁגָגָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׁגַג הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג. אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם. וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֻּתָּר לְהָרְגוֹ הֲרֵי זֶה קָרוֹב

לְמֵזִיד וְנֶהֱרָג עָלָיו הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לְהָרְגוֹ. וְעַכּוּ"ם שֶׁהָרַג אֶת הָעַכּוּ"ם בִּשְׁגָגָה אֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה טו) "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל":

ה הַבֵּן שֶׁהָרַג אֶת אָבִיו בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה וְכֵן הָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהֲרָגוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת לְמוּד. אוֹ שֶׁהָיָה מְלַמְּדוֹ אֱמָנוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ. אֲבָל אִם יִסֵּר בְּנוֹ כְּדֵי לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹ חָכְמָה אוֹ אֱמָנוּת וּמֵת פָּטוּר:

ו וְכֵן הָרַב הַמַּכֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ אוֹ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהִכָּה אֶת בַּעַל דִּין הַנִּמְנָע מִלָּבוֹא לַדִּין וְהֶמִּיתוֹ בִּשְׁגָגָה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ה) "לַחֹטֵא עֵצִים". לְדִבְרֵי הָרִשּׁוּת. יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהָרֵי שָׁגְגוּ וְהָרְגוּ בִּשְׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת:

ז בַּתְּחִלָּה אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד מַקְדִּימִין לְעָרֵי מִקְלָט וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדָנִין שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט יב) "וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם". מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה מְמִיתִין אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט יב) "וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם". מִי שֶׁנִּפְטַר פּוֹטְרִים אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כה) "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם". מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמְקוֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כה) "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ":

ח כְּשֶׁמְּשַׁיְּבִין אוֹתוֹ מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ גּוֹאֵל הַדָּם בַּדֶּרֶךְ. וְאוֹמֵר לָהֶם אַל תְּנַהֲגוּ בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשׁוֹגֵג בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ:

ט רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁהָרַג גּוֹאֵל הַדָּם חוּץ לִתְחוּם עִיר מִקְלָטוֹ פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ו) "וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת":

י אֶחָד הַהוֹרְגוֹ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לְעִיר מִקְלָט אוֹ שֶׁהָרַג בַּחֲזִירָתוֹ עִם הַשָּׁנִים שֶׁשּׁוֹמְרִין אוֹתוֹ. נִכְנַס לְעִיר מִקְלָטוֹ וְיָצָא חוּץ לִתְחוּמָהּ בְּזָדוֹן הֲרֵי זֶה הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה וּרְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרְגוֹ. וְאִם הֲרָגוֹ כָּל אָדָם אֵין חַיָּבִין עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כז) "אֵין לוֹ דָּם":

יא יָצָא חוּץ לִתְחוּם עִיר מִקְלָטוֹ בִּשְׁגָגָה כָּל הַהוֹרְגוֹ בֵּין גּוֹאֵל הַדָּם בֵּין שְׁאָר אָדָם גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. הֲרָגוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּם עִיר מִקְלָטוֹ אֲפִלּוּ גּוֹאֵל הַדָּם הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו:

יב הַמְזַבֵּחַ קוֹלֵט שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוֹרֵג בְּזָדוֹן (שמות כא יד) "מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת" מִכְּלָל שֶׁהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ נֶהֱרָג בַּמִּזְבֵּחַ לְפִיכָךְ הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וּקְלָטוֹ מִזְבֵּחַ וְהָרָגוֹ שָׁם גּוֹאֵל הַדָּם הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו כְּמִי שֶׁהֲרָגוֹ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט:

יג אֵין קוֹלֵט אֶלָּא גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים בִּלְבַד וְאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ. אֲבָל זָר אוֹ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד בְּשָׁעָה שֶׁנֶּהֱרַג אוֹ שֶׁהָיָה עוֹבֵד וְלֹא הָיָה עַל גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֶלָּא סָמוּךְ לוֹ אוֹ אוֹחֵז בְּקַרְנוֹתָיו אֵינוֹ נִקְלָט:

יד וְכֵן מִי שֶׁקִּלְטוֹ הַמִּזְבֵּחַ אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם אֶלָּא מוֹסְרִין [לוֹ] שׁוֹמְרִין וּמַגְלִין אוֹתוֹ לְעִיר מִקְלָטוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמְחֵיַב גָּלוּת. אֲבָל מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת אוֹ מִבֵּית דִּין שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ בְּהוֹרָאַת שָׁעָה וּבָרַח לַמִּזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ וַאֲפִלּוּ הָיָה זָר הֲרֵי זֶה נִצָּל וְאֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ מֵעִם הַמִּזְבֵּחַ לָמוּת לְעוֹלָם. אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין בְּעֵדוּת גְּמוּרָה וְהַתְרָאָה כִּשְׁאָר כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין תָּמִיד:

פרק ו

א שִׁלְשָׁה הֵם הַהוֹרְגִים בְּלֹא כַּוָּנָה:

ב יֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְהַעֲלָמָה גְּמוּרָה וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות כא יג) "וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה". וְדִינוֹ שֶׁיִּגָּלֶה לְעָרֵי מִקְלָט וְיִנָּצֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ג וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתִהְיֶה הַשְׁגָגָה קָרוֹב לְאֹנֶס וְהוּא שֶׁיֵּאָרַע בְּמִיתַת זֶה מְאֹרַע פֶּלֶא שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרֹב מְאֹרְעוֹת בְּנֵי אָדָם. וְדִינוֹ שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. וְאִם הָרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם נֶהֱרָג עָלָיו:

ד וְיֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְתִהְיֶה הַשְׁגָגָה קְרוֹבָה לְזְדוֹן וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּבָר כְּמוֹ פִּשְׁיעָה. אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לְהִזָּהֵר וְלֹא נִזְהַר. וְדִינוֹ שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה מִפְּנֵי שֶׁעָוֹנוֹ חָמוּר אֵין גָּלוּת מְכַפֶּרֶת לוֹ וְאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְחֵיַב גָּלוּת בִּלְבַד. לְפִיכָךְ אִם מְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מָקוֹם וַהֲרָגוֹ פָּטוּר:

ה וּמַה יַּעֲשֶׂה זֶה. יֵשֵׁב וְיִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם. וְכֵן כָּל הָרַצְחָנִים שֶׁהָרְגוּ בְּעֵד אֶחָד אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אִם הֲרָגָן גּוֹאֵל הַדָּם אֵין לָהֶם דָּמִים. לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרֵג בְּלֹא כַּוָּנָה:

ו כֵּיצַד. הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרְגָה אוֹ הִסּוֹתֵר כָּתְלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָפְלָה אֶבֶן וְהֵמִיתָה. בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּיּוֹם בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּלַּיְלָה הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד וְאֵינוֹ נִקְלָט מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ פִּשְׁיעוּת הִיא שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לְעַיֵּן וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק אוֹ יִסְתֹּר:

ז סְתָרוֹ לָאַשְׁפָּה בַּלַּיְלָה אִם הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד וְאֵינוֹ נִקְלָט וְאִם אֵין הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ כְּלָל הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְאֹנֶס וּפָטוּר מִן הַגָּלוּת:

ח הָיְתָה הָאַשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ בַּלַּיְלָה וְאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם וְנִקְרָה אָדָם וְיָשַׁב שָׁם וְנָפְלָה עָלָיו אֶבֶן בְּשִׁעַת סְתִירָה וּמֵת הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. וְאִם אַחַר שֶׁנָּפְלָה הָאֶבֶן בָּא זֶה וְיָשַׁב וְנָפְלָה עָלָיו וּמֵת הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת:

ט וְכֵן הַזּוֹרֵק אֶת הָאֶבֶן וְאַחַר שֶׁיְּצָאת מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ פָּטוּר מִגָּלוּת שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ה) "וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ" פָּרַט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ:

י הַשּׁוֹנֵא שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ נִקְלָט שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כג) "וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ" חֶזְקָתוֹ שֶׁהוּא קָרוֹב לְמַזִּיד. וְאֵי זֶהוּ שׁוֹנֵא זֶה שֶׁלֹּא דִּבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים מִפְּנֵי הָאֵיבָה. וְכֵן אִם נִכְנַס לְקָרֶן זָוִית וֶהֱמִיתוֹ שָׁם בִּשְׁגָגָה אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ בְּגוּפוֹ אוֹ נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע. אוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֻּתָּר לַהֲרֹג. אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה אֶפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג עַכּוּ"ם אוֹ בְּהֵמָה וְנִמְצָא יִשְׂרְאֵל הֶרֵי כָּל אֵלּוּ קְרוֹבִין לְמַזִּיד וְאֵינָן נִקְלָטִין:

יא הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְהֶרְגוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁגָגָה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ה) "וְאָשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר" מָה יַּעַר שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לַנֶּהֱרָג לְהִכָּנֵס לְשָׁם אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. לְפִיכָךְ הַנִּכְנָס לַחֲנוּת הַנֶּגֶר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְנִתְזָה בְּקַעַת וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וּמֵת פָּטוּר מִגָּלוּת. וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה:

יב מִי שֶׁהָיָה דּוֹלֶה אֶת הֶחָבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לַגַּג. וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרַגַתְהוּ. אוֹ שֶׁהָיָה עוֹלֶה בַּסֻּלָּם וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ. פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. שֶׁזֶּה כְּמוֹ אָנוּס הוּא. שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַקָּרוֹב לִהְיוֹת בְּרֹב הָעִתִּים אֶלָּא כְּמוֹ פֶּלֶא הוּא. אֲבָל אִם הָיָה מְשַׁלְשֵׁל אֶת הֶחָבִית וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרַגַתְהוּ. הָיָה יוֹרֵד בַּסֻּלָּם וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ. הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגֵּלָה וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרַגַתְהוּ. גּוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כג) "וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמֹת" שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ נְפִילָה מָצוּי בְּרֹב הָעִתִּים לְהַזִּיק וְדָבָר קָרוֹב הוּא לִהְיוֹת. שֶׁהֲרֵי טֶבַע הַכָּבֵד לֵירֵד לְמַטָּה בִּמְהֵרָה. וְהוֹאִיל וְלֹא זֵרֵז עַצְמוֹ וְתִקֵּן מַעֲשָׂיו יָפֶה בִּשְׁעַת יְרִידָה יִגְלֶה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

יג קַצָּב שֶׁהָיָה מְקַצֵּב וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ בַּקּוֹפִיץ לַאֲחוֹרָיו וְהֶחֱזִירוֹ לִשְׁבֹּר הָעֶצֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הַקַּצָּבִים. כָּל שֶׁיָּמוּת בַּהוֹלָכָה שֶׁהִיא הַהַגְבָּהָה מִלְּפָנָיו וִירִידָה מֵאַחֲרָיו אֵינוֹ גּוֹלֶה עָלָיו. וְכָל שֶׁיָּמוּת בַּחֲזָרָה שֶׁהִיא עָלָיו מֵאַחֲרָיו וִירִידָה מִלְּפָנָיו גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ גּוֹלֶה שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ אֵינוֹ גּוֹלֶה. וַאֲפִלּוּ בִּירִידָה שֶׁהִיא צָרִךְ עָלָיו אֵינוֹ גּוֹלֶה:

יד כֵּיצַד. הָיָה עוֹלֶה בַּסֻּלָּם וְנִשְׁמְטָה שִׁלְיבָה מִתַּחַת רַגְלָיו וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. וְכֵן הַמִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּצַד זֶה וְהָלְכָה לָהּ לְצַד אַחֵר אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן מֻנַּחַת בְּחֵיקוֹ וְלֹא הִכִּיר בָּהּ מֵעוֹלָם וְעָמַד וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה. וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה. כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַגָּלוּת מִפְּנֵי שֶׁהֵן קְרוֹבִין לְאָנֻס:

טו הָיְתָה אֶבֶן בְּחֵיקוֹ וְהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכָחָהּ וְעָמַד וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה גּוֹלֶה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יא) "בִּשְׁגָגָה" מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ אֵינוֹ גּוֹלֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה בָּא מִכֹּחוֹ אֶלָּא מִכֹּחַ כֹּחוֹ וְנִמְצָא כְּמוֹ אָנֻס. וְכֵן הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתָמָר לְהַפִּיל תְּמָרִים וְנָפְלוּ מִן הַתְּמָרִים עַל תִּינוֹק וַהֲרָגוּהוּ פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁנָּפְלוּ מִכֹּחַ כֹּחוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַסִּבּוֹת:

פרק ז

א תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה לְעָרֵי מִקְלָט מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וָחַי עָשׂה לוֹ כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה וְחַיֵּי בַּעֲלֵי חָכְמָה וּמְבַקְּשֶׁיהָ בְּלֹא תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּמִיתָה חֲשׁוּבִין. וְכֵן הָרַב שֶׁגָּלָה מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ:

ב עֶבֶד שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט אֵין רַבּוֹ חַיָּב לְזוּנוֹ וּמַעֲשֶׂה יָדָיו לְרַבּוֹ. אֲבָל אִשָּׁה שֶׁגָּלְתָה לְעִיר מִקְלָט בַּעְלָהּ חַיָּב לְזוּנָהּ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לָהּ צְאִי מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ לְמְזוֹנוֹתַיִךְ אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ מַסְפִּיקִין לָהּ:

ג רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְהַגְלוֹתוֹ וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּגָּלֶה מוֹלִיכִין עַצְמוֹתָיו לְשָׁם. וְרוֹצֵחַ שֶׁמֵּת בְּעִיר מִקְלָטוֹ קוֹבְרִין אוֹתוֹ שָׁם. וּבְעֵת שֶׁיְּמוּת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מוֹלִיכִין עַצְמוֹת הָרוֹצֵחַ מִשָּׁם לְקִבְרֵי אֲבוֹתָיו:

ד שְׁאָר הַלְוִיִּם הַשּׁוֹכְנִים בְּעָרֵי מִקְלָט כְּשֶׁיְּמוּת אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ נִקְבָּר בְּעִיר וְלֹא בְּתוֹךְ הַתְּחוּם. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה ג) "וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם". לְחַיִּים נִתָּנוּ וְלֹא לִקְבוּרָה:

ה רוֹצֵחַ שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה בְּעִיר מִקְלָטוֹ. גּוֹלֶה בָּהּ מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִן הָעִיר. וְכֵן לֵוִי שֶׁהָרַג בְּמְדִינָתוֹ גּוֹלֶה לִמְדִינָה אַחֶרֶת מֵעָרֵי הַלְוִיִּם. לְפִי שֶׁכֻּלָּן קוֹלְטוֹת כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם הָרַג חוּץ מֵעָרֵי הַלְוִיִּם וּבָרַח לְעִירוֹ הֲרֵי זֶה קוֹלְטוֹ:

ו עִיר מִקְלָט שֶׁרֻּבָּהּ רַצְחָנִים אֵינָהּ קוֹלֶטֶת. שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כ ד) "וְדִבֶּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו" וְלֹא שְׁשָׁוִין דִּבְרֵיהֶם לְדִבָרָיו. וְכֵן עִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים אֵינָהּ קוֹלֶטֶת שֶׁנֶּאֱמַר זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא:

ז רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ. יֹאמַר לָהֶם רוֹצֵחַ אֲנִי. אָמְרוּ לוֹ אַף עַל פִּי כֵן יְקַבֵּל מֵהֶן:

ח הַגּוֹלֶה אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ לְעוֹלָם. וְאֶפְלוּ לִדְבַר מִצְוָה אוֹ לְעֵדוּת בֵּין עֵדוּת מָמוֹן בֵּין עֵדוּת נְפָשׁוֹת. וַאֲפִלּוּ לְהַצִּיל נֶפֶשׁ בְּעֵדוּתוֹ אוֹ לְהַצִּיל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מִיַּד הַנָּהָר אוֹ מִיַּד הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת. וַאֲפִלּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִתְשׁוּעָתוֹ כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְאִם יָצָא הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ט אֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וְאֶחָד הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים. וְאֶחָד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָעוֹבֵד. וְאֶחָד הַכֹּהֵן שֶׁעָבַר. כָּל אֶחָד מֵאַרְבָּעְתָּן שֶׁמֵּת מַחְזִיר אֶת הָרוֹצֵחַ. אֲבָל מְשׁוּחַ מִלְחָמָה אֵינוֹ מַחְזִיר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט:

י רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְגָלוֹת וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל. וְהַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר. וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר. הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹלִין וְאֵינָן יוֹצְאִין מֵעִיר מִקְלָט לְעוֹלָם:

יא נִגְמַר דִּינוֹ לְגָלוּת וְאַחַר כָּךְ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה הָרוֹצֵחַ. הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו וְאַחַר כָּךְ נִגְמַר דִּינוֹ הֲרֵי זֶה חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפָנָיו:

יב נִגְמַר דִּינוֹ וְנִמְצָא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה. בָּטְלָה כְּהֻנָּה וּכְאִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם:

יג רוֹצֵחַ שֶׁשָּׁב לְעִירוֹ אַחַר מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל אָדָם. וְאִם הָרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם נֶהֱרָג עָלָיו שֶׁכְּבָר נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּגָלוּתוֹ:

יד אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּפֵּר לוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר לִשְׁרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ לְעוֹלָם. אֶלָּא הֲרֵי הוּא מוּרָד מִגְּדֻלָּתוֹ כָּל יָמָיו הוֹאִיל וּבָאָה תַּקָּלָה זוֹ הַגְּדוֹלָה עַל יָדוֹ:

טו אַף עַל פִּי שֶׁהַחוֹבֵל בְּאָבִיו בְּזָדוֹן חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין כְּמוֹ הַהוֹרֵג שְׁאָר אָדָם. אִם חָבַל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ חַיָּב גָּלוּת. שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה גָּלוּת אֶלָּא [לְהוֹרֵג] נֶפֶשׁ אָדָם בִּשְׁגָגָה בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

פרק ח

א מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ב) "שְׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ". וְאֵין עָרֵי מִקְלָט נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

ב וְשֵׁשׁ עָרִים הָיוּ. שָׁלֹשׁ הִבְדִּיל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְשָׁלֹשׁ הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן:

ג אֵין אַחַת מֵעָרֵי מִקְלָט קוֹלֶטֶת עַד שֶׁיִּבָּדְלוּ כֻּלָּן. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה יג) "שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם". וְהוֹדִיעָנוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיִּבָּדְלוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְלָמָּה הִבְדִּילָן אָמַר הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוָה לְיָדֵי אֲקַיְּמָנָּה:

ד בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ אֲחֵרוֹת עַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ט) "וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה". וְהֵיכָן מוֹסִיפִין אוֹתָן בְּעָרֵי הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּרִית עֲלֵיהֶן וַעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (דברים יט ח) "וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ":

ה וְחַיְּבִין בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים לְעָרֵי מִקְלָט לְתַקְּנָם וּלְהַרְחִיבָן. וּמְסִירִין מֵהֶן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל תַּקָּלָה. וְאֵין מַנִּיחִין בַּדֶּרֶךְ לֹא תֵּל וְלֹא גַּיְא וְלֹא נָהָר. אֶלָּא עוֹשִׂין עָלָיו גֶּשֶׁר כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעַכֵּב אֶת הַבּוֹרֵחַ לְשָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ג) "תָּכִין לְךָ הַדָּרֶךְ". וְרֹחַב דֶּרֶךְ עָרֵי מִקְלָט אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת. וּמִקְלָט הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים כְּדֵי שֶׁיִּכִּירוּ הָרַצְחָנִים וְיִפְנוּ לְשָׁם:

י בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָדָר בְּכָל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאִין שְׁלוּחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים. וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּצָאוּהוּ שֶׁנִּתְקַלְקֵל מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְּׁלוּ בְּדָבָר זֶה מַעֲלָה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָּמִים:

יא וְכֵן מוֹשְׁחִין בֵּין כָּל עִיר וְעִיר מֵעָרֵי מִקְלָט בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת בְּשָׁוֶה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ג) "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ":

יב עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת וְלֹא כְּרַכִּים גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם שְׁוָקִים וּבְמָקוֹם הַמַּיִם. וְאִם אֵין שָׁם מַיִם מַכְנִיסִין לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם אֲכָלוּסִין. נִתְמַעֲטוּ אֲכָלוּסֵיהֶן מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. נִתְמַעֲטוּ דִּיּוּרֵיהֶן מַכְנִיסִין לְתוֹכָן כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאֵין פּוֹרְסִין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת וְאֵין מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל הַדָּם מְצוּיָה שָׁם:

יג כָּל עָרֵי הַלְוִיִּם קוֹלְטוֹת וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר מִקְלָט הִיא. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה ו) "וְעָלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר" (במדבר לה ז) "כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה עִיר". הִקִּישָׁן הַכָּתוּב כֻּלָּן זוֹ לָזוֹ לְקוֹלֵט:

יד וּמַה הֶּפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהֻבְדְּלוּ לְמִקְלָט וּבֵין שְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם. שֶׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת הוֹאִיל וְנִכְנַס בָּהֶן נִקְלָט. וּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם אֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת. וְרוֹצֵחַ הַדָּר בְּעָרֵי מִקְלָט אֵינוֹ נוֹתֵן שְׂכַר בֵּיתוֹ. וְהַדָּר בִּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם נוֹתֵן שְׂכָר לְבַעַל הַבַּיִת:

טו כָּל עִיר הַקּוֹלֶטֶת תְּחוּמָהּ קוֹלֵט כָּמוֹהָ. אֵילָן שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ תְּחוּם עָרֵי מִקְלָט וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם מַשְׁגִּיגִיעַ תַּחַת הַנּוֹף נִקְלָט. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם מַשְׁגִּיגִיעַ לְעִקָּרוֹ נִקְלָט וְהַהוֹרְגוֹ שָׁם נֶהֱרָג עָלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְּחוּם קוֹלֵט אֵין הָרוֹצֵחַ דָּר בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה כה) "וְיָשַׁב בָּהּ" בָּהּ וְלֹא בְּתְחוּמָהּ:

פרק ט

א הָרוֹג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל לָאָרֶץ וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּמְקוֹמוֹ. וְיוֹצְאִין חֲמִשָּׁה זְקֵנִים מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ב) "וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ" וּמוֹדְדִין מִמָּנּוּ אֶל הֶעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹת הֶחָלָל. אֶפְלוּ נִמְצָא בְּצַד עִיר זוֹ שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בְּוַדַּאי שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה מִצְוָה לְמָדֹד:

ב אַחַר שֶׁמּוֹדְדִין וְנוֹדְעָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה קוֹבְרִין אֶת הַנֶּהֱרָג בְּמְקוֹמוֹ וְחוֹזְרִין זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם לִמְקוֹמָן. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר מֵשֶׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֶל נַחַל שֶׁשּׁוֹטֵף בְּחָזְקָה וְזֶהוּ (דברים כא ד) "אֵיתָן" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה:

ג וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִיץ מֵאַחֲרֶיהָ. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זְקֵנֶיהָ אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה כֻּלָּן רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן שָׁם בְּמָקוֹם עֲרִיפָתָהּ וְאוֹמְרִים שָׁם בְּתוֹךְ הַנַּחַל בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (דברים כא ז) "יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ". כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנֶּהֱרָג הַזֶּה וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (דברים כא ח) "כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל". וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְכַפֵּר עַל הַדָּם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ח) "וְנִכַּפֶּר לָהֶם הַדָּם":

ד כְּשֶׁמּוֹדְדִין מִן הֶחָלָל מְדַקְדְּקִין בַּמִּדָּה וְאֵין מְקַדְּרִין בָּהּ. וְאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְאֵין מוֹדְדִין לִירוּשָׁלַיִם שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם אֵין מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים וְנֶאֱמַר (דברים כא א) "בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ":

ה נִמְצָא קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין מַנִּיחִין אוֹתָהּ וּמוֹדְדִין אֶל שְׁאָר הֶעָיְרוֹת הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין מַנִּיחִין אוֹתָהּ וּמוֹדְדִין אֶל שְׁאָר הֶעָיְרוֹת הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עַכּוּ"ם אֵין מוֹדְדִין כָּל עִקָּר שֶׁהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהֲרָגוּהוּ עַכּוּ"ם:

ו אֵין הָעִיר הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמְּנַיִן הָרֹב שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיַן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה. אֲבָל אִם הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוֹקָה מְרֻבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב וְהַמְרֻבִּין מְבִיאִין הָעֶגְלָה:

ז אַף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב הָרֹב עָדִיף:

ח נִמְצָא הַנֶּהֱרָג מְכֻוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת וְאַנְשֵׁי זוֹ כְּאַנְשֵׁי זוֹ בְּשָׁוֶה יְבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשֶׁתְּפוּת. וְיַתְנוּ וְיֹאמְרוּ. אִם זוֹ הִיא הַקְּרוֹבָה הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶם חֶלְקָם מַתָּנָה. וְאִם אֵלּוּ הֵם הַקְּרוֹבִים הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהֶן וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶן חֶלְקָם מַתָּנָה. לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם וַאֲפִלּוּ בִּידֵי אָדָם:

ט מֵהֵיכָן מוֹדְדִין. מֵחְטָמוֹ. נִמְצָא גּוּפוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר מוֹלִיכִין הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּמְקוֹמוֹ. וְכֵן כָּל מֵת מִצְוָה מוֹלִיכִין גּוּפוֹ אֵצֶל רֹאשׁוֹ וְנִקְבָּר בְּמְקוֹמוֹ:

י נִמְצְאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה. מוֹדְדִין מֵחְטָמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן. וְאִם הָיְתָה עִיר אַחַת קְרוֹבָה לְכֻלָּם מְבִיאָה עֶגְלָה אַחַת עַל כֻּלָּן. נִמְצְאוּ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה מוֹדְדִין מִן הָעֶלְיוֹן כְּמוֹת שֶׁהֵן מֻנָּחִין:

יא נֶאֱמַר (דברים כא א) "כִּי יִמָּצֵא חָלָל" לֹא חָנוּק וְלֹא מְפֹרָכִּר שֶׁאֵין זֶה נִקְרָא חָלָל. (דברים כא א) "בָּאֲדָמָה" לֹא טָמוּן בְּגַל. (דברים כא א) "נֹפֵל" לֹא תָּלוּי בְּאִילָן. (דברים כא א) "בַּשָּׂדֶה" לֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. (דברים כא א) "לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ" הָא אִם נוֹדַע לֹא הָיוּ עוֹרְפִין:

יב אֲפִלּוּ רָאָה הַהוֹרֵג עֵד אֶחָד אֲפִלּוּ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל לְעֵדוּת בָּעֲבֵרָה לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. לְפִיכָךְ מִשֶּׁרַבּוּ הָרַצְחָנִים בְּגָלוּי בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה:

יג עֵד אֶחָד אוֹמֵר רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג וְעֵד אֶחָד הִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ לֹא רָאִיתָ הָיוּ עוֹרְפִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת. אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן כִּשְׁנַיִם לְעִנְיָן זֶה. וְאִם בָּא אַחַר כָּךְ עַד אֶחָד וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ לֹא רָאִיתָ אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹן וְאֵין עוֹרְפִין:

יד בָּאוּ שְׁנַיִם אַחַר שֶׁהֵעִיד הָאֶחָד וְהִכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ לֹא רָאִיתָ הֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְעוֹרְפִין. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת לֹא רָאִית הָיוּ עוֹרְפִין בֵּין שֶׁבָּאוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בֵּין שֶׁבָּאוּ זוֹ אַחַר זוֹ. שְׁנַיִם אוֹמְרִים רָאִינוּ וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן לֹא רְאִיתֶם אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמֵר רָאִיתִי וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ לֹא רָאִיתָ הָיוּ עוֹרְפִין:

טו בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהָיוּ שִׁלְשָׁתָן כְּשֵׁרִים אוֹ פְּסוּלִים. אֲבָל אִם אָמַר עֵד אֶחָד רָאִיתִי הַהוֹרֵג וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים לוֹ לֹא רָאִיתָ אֵין עוֹרְפִין:

טז שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים רָאִינוּ הַהוֹרֵג וְעֵד אֶחָד מַכְחִישָׁם וְאוֹמֵר לֹא רְאִיתֶם עוֹרְפִים. שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְּסוּלִים וְעֵד אֶחָד מַכְחִישׁ אֶת כֻּלָּן הֲרֵי אֵלּוּ כְּאִישׁ אֶחָד וְעֵד אֶחָד:

יז שְׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים רָאִינוּ הַהוֹרֵג וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבָּעָה פְּסוּלִים אוֹמְרִים לֹא רְאִיתֶם עוֹרְפִין. זֶה הַכְּלָל בִּפְסוּלִין [הַלֵּזוּ] אַחַר רֹב הַמְּנָיָן בְּכָל מָקוֹם:

פרק י

א אֵין דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:

ב עֶגְלָה עֲרוּפָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל אִם הָיְתָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד פְּסוּלָה. וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין וְאַף עַל פִּי כֵן אִם הָיְתָה טְרֵפָה פְּסוּלָה. (דברים כא ח) "כַּפָּרָה" נֶאֱמַר בָּהּ כְּקָדְשִׁים:

ג כָּל הָעֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה כְּמוֹ שֶׁפּוֹסְלִין בְּפָרָה אֲדֻמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ג) "אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ". וְלָמָּה נֶאֱמַר עֹל אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעֹל עִם שְׁאָר עֲבוֹדוֹת. שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת מְלָאכָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה כֵּיוָן שֶׁמָּשְׁכָה בְּעֹל טָפַח נִפְסְלָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרַשׁ בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה. וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלִין אֶלָּא עַד שְׁעַת מְלָאכָה:

ד כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכָּהּ כְּגוֹן פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים אֵינוֹ פּוֹסְלָהּ. וְכָל שֶׁהִיא שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ כְּגוֹן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לְנוֹשְׁאָהּ פְּסוּלָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה:

ה אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (דברים כא ח) "כַּפֶּרָה" כְּקָדְשִׁים. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לַעֲרִיפָתָהּ. וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת כְּאַחַת שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת:

ו עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה וְנִקְבֶּרֶת בִּמְקוֹם עֲרִיפָתָהּ וּמִשְּׁתַּרֵד לַנַּחַל תֹּאכַל בַּהֲנָאָה אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶעֱרְפָה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחֲטָה אַחַר יְרִידָתָהּ הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה וְתִקָּבֵר:

ז נִמְצְאוּ הָעֵדִים זוֹמְמִין הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה. כֵּיצַד. כְּגוֹן שֶׁאָמַר עַד אֶחָד אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ לֹא רָאִיתָ. וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֶגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לַנַּחַל לְעֵרְפָהּ עַל פִּיהֶם. וְאַחַר כָּךְ הוּזְמוּ הַשְּׁנַיִם. הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה:

ח נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שֶׁלֹּא תֵּעָרֵף הָעֶגְלָה תֵּצֵא וְתֵרָעֶה בָּעֵדֶר. נִמְצָא אַחַר שֶׁנֶּעֶרְפָה תִּקָּבֵר בִּמְקוֹמָהּ. שֶׁעַל הַסָּפֵק בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ כִּפְרָה סְפֵקָהּ וְהָלְכָה לָהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרוֹצֵחַ אַחַר עֲרִיפָתָהּ הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ט) "וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי":

ט הַנַּחַל שֶׁנֶּעֶרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה אָסוּר בִּזְרִיעָה וַעֲבוֹדָה לְעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ד) "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ". וְכָל הָעוֹבֵד שָׁם עֲבוֹדָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע כְּגוֹן שֶׁחָרַשׁ אוֹ חָפַר אוֹ זָרַע אוֹ נָטַע וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וּמֻתָּר לִסְרֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר שָׁם אֲבָנִים שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאֵרַע שָׁם בֶּגֶד אוֹ תְּפִרוֹ שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה בְּגוּף הַקַּרְקַע. לְכָךְ נֶאֱמַר לֹא יֵעָבֵד וְלֹא יִזָּרֵעַ מַה זְּרִיעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע אַף כָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁנֶּאֱסְרָה שָׁם אֵינָהּ אֶלָּא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע:

י אַנְשֵׁי עִיר קְרוֹבָה שֶׁנִּתְאַחֲרוּ וְלֹא הֵבִיאוּ עֶגְלָה עֲרוּפָה. כּוֹפִין אוֹתָן וּמְבִיאִין וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים. שֶׁחַיְבֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּבִים לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים:

פרק יא

א מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה לְגַגּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ח) "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ". וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה. אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינוֹ זָקוּק לוֹ. וְכָל בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת פָּטוּר מִן הַמַּעֲקֶה:

ב בַּיִת שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין חַיָּבִין בְּמַעֲקֶה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ח) "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ" לֹא תְּלָה אֶלָּא בְּנוֹפֵל. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר (דברים כב ח) "גַּגֶּךָ" לְמַעֵט בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת לְפִי

שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לְדִירָה. הָיְתָה רְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה מִגַּגּוֹ אֵינוֹ זָקוּק לְמַעֲקֶה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ וְלֹא לְתוֹכוֹ:

ג גַּבֵּהּ הַמַּעֲקֶה אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הַנּוֹפֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִצָּה חֲזָקָה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁעֵן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִּפֹּל. וְכָל הַמֵּנִיחַ גַּגּוֹ בְּלֹא מַעֲקֶה בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר עַל לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ח) "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ". וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה:

ד אֶחָד הַגַּג וְאֶחָד כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְרָאוּי שֶׁיִּכָּשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּאֵר אוֹ בּוֹר בַּחֲצֵרוֹ בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם חַיָּב לַעֲשׂוֹת חֲלָיְא גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים. אוֹ לַעֲשׂוֹת לָהּ כִּסּוּי כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת. וְכֵן כָּל מִכְשׁל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת מִצְוַת עֲשֵׂה לַהֲסִירוֹ וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ וּלְהִזָּהֵר בַּדָּבָר יָפֶה יָפֶה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד ט) "הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ". וְאִם לֹא הֵסִיר וְהִנִּיחַ הַמִּכְשׁוֹלוֹת הַמְּבִיאִין לִידֵי סַכָּנָה בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר בְּ(דברים כב ח) "לֹא תָשִׂים דָּמִים":

ה הִרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר הֲרֵינִי מְסַכֵּן בְּעַצְמִי וּמַה לַּאֲחֵרִים עָלַי בְּכָךְ אוֹ אֵינִי מַקְפִּיד בְּכָךְ מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת:

ו וְאֵלּוּ הֵן. לֹא יָנִיחַ אָדָם פִּיו עַל הַסְּילוֹן הַמְקֻלָּח וְיִשְׁתֶּה. וְלֹא יִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן הָאֲגַמִּים שֶׁמָּא יִבְלַע עֲלוּקָה וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה. וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם מְגֻלִּים שֶׁמָּא שָׁתָה מֵהֶן נָחָשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִזּוֹחֲלֵי עָפָר וְיָמוּת:

ז וְאֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁקִין הָאָסוּרִין מִשּׁוּם גְּלוּי. הַמַּיִם. וְהַיַּיִן. וַאֲפִלּוּ מָזוּג וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל טַעֲמוֹ לְהִשְׁתַּנּוֹת לְחֹמֶץ. וְהֶחָלָב. וְהַדְּבַשׁ. וְהַצִּיר. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין אֵין מַקְפִּידִין עַל גְּלוּיָן שֶׁאֵין בַּעֲלֵי אֶרֶס שׁוֹתִין מֵהֶן:

ח הַשּׁוּם שֶׁנִּתְרַסֵּק וַאֲבָטִיחַ שֶׁנֶּחְתַּךְ וְנִתְגַּלָּה אָסוּר. וְכֵן כָּל כֵּיוֹצֵא בָּהֶן. יַיִן מְבֻשָּׁל וְיַיִן תּוֹסֵס אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גְּלוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיַּיִן מִשְּׁעַת דְּרִיכָתוֹ עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְיַיִן אוֹ מַיִם אוֹ חָלָב שֶׁהָיוּ חַמִּין כָּל זְמַן שֶׁהַהֶבֶל עוֹלֶה מֵהֶן וְכֵן מַשְׁקִין שֶׁהָיָה הַמַּשְׁקֶה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן טִפָּה אַחַר טִפָּה וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טוֹרֵד וְיוֹרֵד כָּל אֵלּוּ אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גְּלוּי שֶׁזּוֹחֲלֵי עָפָר מִתְיָרְאִים מִבַּעְבּוּעַ הַמַּשְׁקֶה וּמִן הַהֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ:

ט מֵי כְבָשִׁין וּמֵי שְׁלָקוֹת וּמֵי תּוּרְמוּסִין אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גְּלוּי. מַיִם שֶׁשָּׁרָה בָּהֶן כְּבָשִׁין וּשְׁלָקוֹת וְתוּרְמוּסִין אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גְּלוּי. וְאִם אֵין בָּהֶם נוֹתֵן טַעַם אֲסוּרִין. וְכֵן מַיִם שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶן פֵּרִישִׁים וְדַרְמוֹסְקִין לַחוֹלֶה אֲסוּרִין מִשּׁוּם גְּלוּי:

י יַיִן שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ דְּבָרִים חַדִּין כְּפִלְפְּלִין אוֹ דְּבָרִים מָרִים כְּאַפְסַנְתִּין עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּלוּי. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין:

יא כָּל הַמַּשְׁקִין הָאָסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלּוּ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה אֲסוּרִין וַאֲפִלּוּ הָיָה בְּצִדָּן אָדָם יָשָׁן אֵין אֵימַת יָשָׁן עַל הַזּוֹחֲלִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ וְיֵאָסְרוּ. כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הָרַחַשׁ מִתַּחַת אֹזֶן כְּלִי וְיִשְׁתֶּה וְיַחְזֹר לִמְקוֹמוֹ:

יב שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁיֵּאָסְרוּ אִם נִתְגַּלּוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַסַּם נִכָּר בָּהֶן וּמַזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמַּיִם מְרֻבִּין כְּדֵי שֶׁתֹּאבַד בָּהֶן הַמְּרָה הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בֵּין בִּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. וְכֵן הַדִּין בַּשְּׂאָר הַמַּשְׁקִין:

יג מַעְיָן הַמּוֹשֵׁךְ כָּל שֶׁהוּא אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי. לְגִין מְגֻלֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ בְּשִׂדֶּה תִּבְנָה וּמִגְדָּל אוֹ בַּתִּיק שֶׁלּוֹ אוֹ בַּבּוֹר אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה אוֹ בְּמִגְדָּל גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה אוֹ בְּטַרְקְלִין מְיֻפֶּה וּמְסֻיָּד הֲרֵי זֶה אָסוּר. בָּדַק אֶת הַתֵּבָה אוֹ אֶת הַמִּגְדָּל וְאַחַר כְּךָ הִנִּיחוֹ הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאִם הָיָה בָּהֶן נָקָב אָסוּר. כַּמָּה יְהֵא בַּנָּקָב. כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס אֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל קָטָן:

יד חֲבִית שֶׁנִּתְגַּלְּתָה אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ לֹא יִשְׁתֶּה עֲשִׂירִי. מַעֲשֶׂה הָיָה וְאָמְרוּ שֶׁשָּׁתָה עֲשִׂירִי וּמֵת מִפְּנֵי שֶׁאֲרֶס הַנָּחָשׁ שָׁקַע לְמַטָּה. וְיֵשׁ סַם חָמַת זוֹחֲלֵי עָפָר שֶׁעוֹלֶה וְצָף לְמַעְלָה וְיֵשׁ סַם שֶׁהִיא נִתְלֵית בְּאֶמְצַע הַמַּשְׁקֶה. לְפִיכָךְ הַכֹּל אָסוּר וַאֲפִלּוּ סְנִנּוֹ בְּמִסְנֶנֶת. וְכֵן אֲבַטִּיחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ לֹא יֹאכַל עֲשִׂירִי:

טו מַיִם שֶׁנִּתְגַּלּוּ לֹא יִשְׁפְּכֵם לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא יְרַבֵּץ בָּהֶם אֶת הַבַּיִת וְלֹא יְגַבֵּל בָּהֶן אֶת הַטִּיט וְלֹא יִרְחַץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו וְלֹא יַשְׁקֶה מֵהֶן לֹא בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ. אֲבָל מַשְׁקֶה אוֹתָן לְחָתוּל:

טז עִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמַיִם מְגֻלִּין אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה תִּשָּׂרֵף וַאֲפִלּוּ נֶאֱפֵית הַפַּת אֲסוּרָה:

פרק יב

א בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנִּשְׁכָּן הַנָּחָשׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אוֹ שֶׁאָכְלוּ סַם הַמִּמִּית הָאָדָם קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה בְּגוּפָן הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. לְפִיכָךְ בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁנִּמְצְאוּ חֲתוּכֵי רַגְלַיִם אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין מִשּׁוּם טְרֵפָה הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם סַכָּנָה שֶׁמָּא אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר נְשָׁכָן עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ. כֵּיצַד בּוֹדְקָן. צוֹלֶה אוֹתָן בְּתַנּוּר. אִם לֹא נִתְחַתֵּךְ הַבָּשָׂר וְלֹא נִשְׁתַּנָּה מִשְׁאָר הַצָּלֵי הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין:

ב וְכֵן נְקוּרֵי תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וְהַקִּשּׁוּאִים וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת אֲפִלּוּ הָיוּ גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחֻבָּרִין וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ הַכְּלִי כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֵחָה וְנִמְצָא נָשׁוּךְ אָסוּר שֶׁמָּא נָחָשׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נְשָׁכוֹ. וַאֲפִלּוּ רָאָה צִפּוֹר אוֹ עַכְבָּר יוֹשֵׁב וּמְנַקֵּר הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נָקָב נִקֵּב:

ג תְּאֵנָה אוֹ עֵנָב שֶׁנִּטַּל הָעִקָּר שֶׁלָּהֶן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גְּזֵלוּי. לְפִיכָךְ אוֹכֵל אָדָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. תְּאֵנָה נְקוּרָה שֶׁיִּבְּשָׁה וְנַעֲשֵׂית גְּרוֹגֶרֶת וּתְמָרָה נְקוּרָה שֶׁיִּבְּשָׁה שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת:

ד אָסוּר לְאָדָם לִתֵּן מָעוֹת אוֹ דִּינָרִים לְתוֹךְ פִּיו שֶׁמָּא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רֹק יָבֵשׁ שֶׁל מֵכֵי שְׁחִין אוֹ מְצֹרָעִין אוֹ זָעָה. שֶׁכָּל זַעַת אָדָם סַם הַמָּוֶת חוּץ מִזַּעַת הַפָּנִים:

ה וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פַּס יָדוֹ תַּחַת שֶׁחְיוֹ שֶׁמָּא נָגַע בְּיָדוֹ בִּמְצֹרָע אוֹ בְּסַם רַע שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת. וְלֹא יִתֵּן הַתַּבְשִׁיל תַּחַת הַמִּטָּה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּסְעוּדָה שֶׁמָּא יִפֹּל בּוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֵהוּ:

ו וְכֵן לֹא יִנְעַץ הַסַּכִּין בְּתוֹךְ הָאֲתְרוֹג אוֹ בְּתוֹךְ הַצְּנוֹן שֶׁמָּא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָּהּ וְיָמוּת. וְכֵן אָסוּר לָאָדָם לַעֲבֹר תַּחַת קִיר נָטוּי אוֹ עַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ אוֹ לִכָּנֵס לְחֻרְבָּה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הַסַּכָּנוֹת אָסוּר לַעֲבֹר בְּמְקוֹמָן:

ז וְכֵן אָסוּר לְיהוּדִי לְהִתְיַחֵד עִם הָעַכּוּ"ם מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְלֹא יִתְלַוֶּה עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ. פָּגַע עַכּוּ"ם בַּדֶּרֶךְ מַחְזִירוֹ לִימִינוֹ. הָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלֶה אוֹ יוֹרְדִים בִּירִידָה לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעַכּוּ"ם לְמַעְלָה אֶלָּא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְעַכּוּ"ם לְמַטָּה שֶׁמָּא יִפֹּל עָלָיו לַהֲמִיתוֹ. וְאַל יָשׂוֹחַ לְפָנָיו שֶׁמָּא יָרֹץ אֶת גַּלְגַּלְתּוֹ:

ח אִם שְׁאָלוֹ לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ יַרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשָׂו שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג יד) "עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה":

ט אָסוּר לְקַח רְפוּאָה מִן הָעַכּוּ"ם אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחְיֶה. וְאָסוּר לְהִתְרַפְּאוֹת מִן הָאֶפִּיקוֹרוֹס וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁמָּא יִמְשֹׁכוּ אַחֲרָיו. וּמֻתָּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעַכּוּ"ם לְבֶהֱמָה אוֹ לְמַכָּה שֶׁבַּגּוּף מִבַּחוּץ כְּגוֹן מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה. וְאִם הָיְתָה מַכָּה שֶׁל סַכָּנָה אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ. וְכָל מַכָּה שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶם:

י וּמֻתָּר לִשְׁאוֹל לִרוֹפֵא עַכּוּ"ם וְיֹאמַר לוֹ סַם פְּלוֹנִי יָפֶה לְךָ וְכָךְ וְכָךְ תַּעֲשֶׂה אֲבָל לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ:

יא וְאָסוּר לְהִסְתַּפֵּר מֵהֶן בְּרִשּׁוּת הַיָּחִיד שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ. אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיָרֵא לְהָרְגוֹ. וְאִם דִּמָּה לְעַכּוּ"ם שֶׁהוּא אָדָם חָשׁוּב כְּדֵי שֶׁיְּפַחֵד מִמֶּנּוּ וְלֹא יַהַרְגֶנּוּ הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר מִמֶּנּוּ:

יב אָסוּר לְמְכֹּר לְעַכּוּ"ם כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה וְאֵין מַשְׁחִיזִין לָהֶם אֶת הַזַּיִן וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶן לֹא סַכִּין וְלֹא קוֹלָרִין וְלֹא כְּבָלִים [שֶׁל בַּרְזֶל] וְלֹא שַׁלְשְׁלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הִינְדּוּאָה וְלֹא דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֵזֶק לָרַבִּים. אֲבָל מוֹכְרִין לָהֶן תְּרִיסִין שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְהָגֵן:

יג וּכְשֵׁם שֶׁאָסְרוּ לִמְכֹּר לְעַכּוּ"ם כָּךְ אָסְרוּ לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכֵר לְעַכּוּ"ם. וּמֻתָּר לִמְכֹּר כְּלֵי זַיִן לְחַיִל שֶׁל בְּנֵי הַמְּדִינָה מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְגִנִּין עַל יִשְׂרָאֵל:

יד כָּל שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר לְעַכּוּ"ם אָסוּר לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לִסְטִים מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא מַחֲזִיק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּמַכְשִׁילוֹ. וְכֵן כָּל הַמַּכְשִׁיל עִוֵּר בְּדָבָר וְהִשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת אוֹ שֶׁחִזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה שֶׁהוּא עִוֵּר וְאֵינוֹ רוֹאֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֶת מִפְּנֵי תַּאֲוַת לִבּוֹ הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט יד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". הַבָּא לִטֹּל מִמְּךָ עֵצָה תֵּן לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ:

טו וְאָסוּר לְהַשִּׂיא עֵצָה טוֹבָה לְעַכּוּ"ם אוֹ לְעֶבֶד רָשָׁע. וַאֲפִלּוּ לְהַשִּׂיאוֹ עֵצָה שֶׁיַּעֲשֶׂה דְּבַר מִצְוָה וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ אָסוּר. וְלֹא נִתְנַסָּה דָּנִיֵּאל אֶלָּא עַל שֶׁהִשִּׂיא עֵצָה לִנְבוּכַדְנֶצַּר לִתֵּן צְדָקָה שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶן (דניאל ד כד) "מַלְכָּא מְלִכִּי יִשְׁפַּר עֲלָךְ":

פרק יג

א מִי שֶׁפָּגַע בַּחֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ וּבְהֶמְתּוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָה בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מַשָּׂא הָרָאוּי לָהּ בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמַּשָּׂאָהּ הֲרֵי זֶה מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ וְזוֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג ה) "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ":

ב וְלֹא יִפְרֹק וְיַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל וְיֵלֵךְ אֶלָּא יָקִים עִמּוֹ וְיִחְזֹר וְיִטְעַן מַשָּׂאוֹ עָלֶיהָ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ד) "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ" זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת. וְאִם הִנִּיחוֹ נִבְהָל וְלֹא פָּרַק וְלֹא טָעַן בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ד) "לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ":

ג הָיָה כֹּהֵן וְהַבְּהֵמָה רוֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לְהֵשֵׁב אֲבֵדָה. וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטְעֹן וְלִפְרֹק הוֹאִיל וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ פָּטוּר:

ד זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁאִלּוּ הָיְתָה שֶׁלּוֹ הָיָה טוֹעֵן וּפוֹרֵק הֲרֵי זֶה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה חָסִיד וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּשָּׂא הַגָּדוֹל וְרָאָה בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָה שֶׁל תֶּבֶן אוֹ קַנִּים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן פּוֹרֵק וְטוֹעֵן עִמּוֹ:

ה פָּרַק וְטָעַן וְחָזְרָה וְנָפְלָה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק פַּעַם אַחֶרֶת אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג ה) "עָזֹב תַּעֲזֹב" (דברים כב ד) "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ". לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַדְּדוֹת עִמּוֹ עַד פַּרְסָה אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמַּשָּׂא אֵינִי צָרִיךְ לְךָ:

ו מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן עִמּוֹ. מִשֶּׁיִּרְאֶה רְאִיָּה שֶׁהִיא כִּפְגִיעָה שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר (שמות כג ה) "כִּי תִרְאֶה" וְנֶאֱמַר (שמות כג ד) "כִּי תִפְגַּע". וְכַמָּה. שִׁעֲרוּ חֲכָמִים מִשֶּׁיְּהֵיָה בֵּינֵיהֶם מְאַתַּיִם וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל. הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ יֶתֶר מִזֶּה אֵינוֹ זָקוּק לוֹ:

ז מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרֹק עִמּוֹ בְּחִנָּם. אֲבָל לִטְעֹן עָלָיו הֲרֵי זוֹ מִצְוָה וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ. וְכֵן בְּשָׂעָה שֶׁמְּדַדֶּה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה יֵשׁ לוֹ שָׂכָר:

ח מָצָא בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ רְבוּצָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים עִמָּהּ מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ וְלִטְעֹן עָלֶיהָ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג ה) "עָזֹב תַּעֲזֹב" (דברים כב ד) "הָקֵם תָּקִים" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר עִמּוֹ שֶׁאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה שָׁם וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר לָזֶה שֶׁפָּגַע בּוֹ הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה אִם רָצִיתָ לִפְרֹק לְבַדְּךָ פְּרֹק הֲרֵי זֶה פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג ה) "עִמּוֹ". וְאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק לְבַדּוֹ:

ט בֶּהֱמַת הָעַכּוּ"ם וְהַמַּשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִם הָיָה הָעַכּוּ"ם מְחַמֵּר אַחַר בְּהֶמְתּוֹ אֵינוֹ זָקוּק לָהּ. וְאִם לְאוּ חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמַּשּׂוֹי שֶׁל עַכּוּ"ם חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל אֲבָל בְּהֶמַת הָעַכּוּ"ם וּמַשָּׂאוֹ אֵינוֹ חַיָּב לְהִטַּפֵּל בָּהֶן אֶלָּא מִשּׁוּם אֵיבָה:

י חֲמֹרִים שֶׁרַגְלָיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן רְעוּעוֹת אֵינָן רַשָּׁאִין חֲבֵרָיו לְהַקְדִּים וְלַעֲבֹר מֵעָלָיו. נָפַל רַשָּׁאִין לַעֲבֹר מֵעָלָיו:

יא הָיָה אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רוֹכֵב וּדְחָקָן הַדֶּרֶךְ. מַעֲבִירִין אֶת הָרוֹכֵב מִפְּנֵי הַטָּעוּן. אֶחָד רָכוּב וְאֶחָד רֵיקָן מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הָרָכוּב. שְׁנֵיהֶן טְעוּנִין שְׁנֵיהֶן רוֹכְבִין שְׁנֵיהֶן רֵיקָנִין עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן:

יב וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת הָעוֹבְרוֹת וּפוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת טוֹבְעוֹת וְאִם בָּזוֹ אַחַר זוֹ עוֹבְרוֹת. וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים הָעוֹלִים בְּמַעֲלֵה גָּבוֹהַּ וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת נוֹפְלִין וְאִם בָּזֶה אַחַר זֶה עוֹלִין. כֵּיצַד הֵן עוֹשִׂין. טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה תִּדָּחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְּעוּנָה. קְרוֹבָה וּרְחוֹקָה תִּדָּחֶה קְרוֹבָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת אוֹ קְרוֹבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת הוֹאִיל וְכֻלָּן בְּדוֹחֵק אֶחָד הַשֵּׁל פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן וְהֵן מַעֲלוֹת שָׂכָר זֶה לָזֶה. וּבָזֶה וְכֵיוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר (ויקרא יט טו) "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ":

יג הַפּוֹגֵעַ בִּשְׁנַיִם אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְאֶחָד פָּרַק מֵעָלָיו וְלֹא מָצָא מִי שֶׁיִּטְעֹן עִמּוֹ. מִצְוָה לִפְרֹק בַּתְּחִלָּה מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים וְאַחַר כָּךְ טוֹעֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹנְאִים אוֹ אוֹהֲבִים. אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד שׂוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב מִצְוָה לִטְעֹן עִם הַשׂוֹנֵא תְּחִלָּה כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ הָרָע:

יד הַשׂוֹנֵא שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה לֹא מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם הוּא אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאַךְ יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא מִיִּשְׂרָאֵל וְהַכָּתוּב אוֹמֵר (ויקרא יט יז) "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ". אֶמְרוּ חֲכָמִים כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ לְבַדּוֹ שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר הֲרֵי זֶה מִצְוָה לִשְׂנָאוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה אִם מְצָאוֹ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ מִצְוָה

לְטָעֹן וְלִפְרֹק עִמּוֹ וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ נוֹטֶה לָמוּת שֶׁמָּא יִשְׁהֶה בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל. בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים. מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה' וּמַאֲמִינִים בְּעִקַּר הַדָּת. שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג יא) "אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה".